

На завершення нашої розвідки наведемо один із майже фінальних фрагментів роману з подвійною настановою: по-перше, щоб ще раз засвідчити багатство в творі онімної лексики; по-друге, аби підтвердити словами Петра Карманського вагу тих об'єднавчих процесів у сучасній Україні, свідками яких ми в ці буремні для неї дні є в ім'я її, поза сумнівом, Великого Майбутнього: «... по обидва боки Збруча є свої недомагання ... і одні, і другі свої гріхи мають. Що одні в себе гарного мають, цього другим хибує. І тільки згармонізована всеукраїнська душа може в повній силі себе виявити і свою недугу до краю перемогти і вповні жити. І тільки об'єднана українська нація своє визволення добути зможе.

*Він чує, що таким могутнім голосом, як **Київ, Львів** ніколи до душі українця не промовить, та що без цього голосу **Матері Українських Городів** галичанин ніколи в собі віри в перемогу не зродить. А з другого боку, **Україна** без дріжджів галицького національного запалу ніяк не навчиться своєю національною честю дорожити і своїм московським намулом бридитися» [2, 250].*

Список використаної літератури

1. Ільницький М. Повернене із забуття. П. Карманський. *Кільця рожі*. Львів: Априорі, 2018. С. 5–10.
2. Карманський П. *Кільця рожі*. Львів: Априорі, 2018. 270 с.
3. Луцький О. Молода Муза. *Діло*. Листопад, 1907.
4. Словник української ономастичної термінології / Уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.

Назарій Хоміцький,
аспірант кафедри української мови та славістики
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

СТИЛІСТИЧНІ ПОТЕНЦІЇ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ (НА МАТЕРІАЛІ ВОЄННОЇ ПРОЗИ ОЛЕКСАНДРА ВІЛЬЧИНСЬКОГО)

Особливості синтаксичної організації художнього тексту вже тривалий час привертають увагу науковців. З-поміж досліджень останніх років прикметними

є праці, автори яких висвітлювали властивості синтаксичної організації прози Валерія Шевчука [1], Тараса Прохаська [5], Максима Кідрука [6], Володимира Лиса [8] та ін. Однак, незважаючи на значну кількість розвідок у цій царині, дотепер обійдена увагою лінгвістів синтаксична побудова творів Олександра Вільчинського. Мовно-художнє доладування творів цього письменника мовознавці розглядали лише епізодично, звертаючи увагу на виразники розмовності [9], оприявлення мілітарної лексики [2] та власних назв [7] в його окремих прозових текстах. З огляду на це вважаємо за доцільне звернутися до питання реалізації простого речення в художній прозі митця, зокрема у творах, присвячених темі війни. Структурні і стилістичні можливості речення в мілітарній прозі Олександра Вільчинського є динамічним відображенням складних реалій сучасності. Вивчення їх лінгвальної організації уможливило глибше осягнення специфіки фіксації подій і явищ, спричинених воєнним станом.

Метою пропонованої розвідки є спроба проаналізувати виражальний потенціал простих речень як складника художнього полотна Олександра Вільчинського.

Джерельною базою дослідження слугували тексти роману «У степу під Авдіївкою» [4] і повісті «Останній герой» [3].

Вибудовуючи художню оповідь, письменник майстерно поєднує в її тканині синтаксичні конструкції, відмінні за структурними ознаками, семантико-синтаксичними відношеннями, комунікативним навантаженням. Її органічним складником цієї мовно-художньої побудови виступають прості речення, які митець репрезентує і в авторській розповіді, і в діалогічному мовленні персонажів.

За комунікативним навантаженням автор здебільшого використовує прості розповідні речення на зразок: *Отож, ішли вони полем біля лопушлянського лісу гуртом* [3]; *Брат завжди говорив про «Крука» із захопленням* [3]; *Тієї ночі Шах ще тричі виходив із котельні до нього на перекур і побалакати* [4] та ін. Проте простих синтаксичних структур у воєнній прозі Олександра Вільчинського

значно менше, ніж складних. І навіть уживаючи прості речення, письменник тяжіє до їх ускладнення. Такими ускладнювальними елементами можуть бути відокремлені обставини, що деталізують певну дію персонажа (*Вилив із чайника воду в чашку і, випивши її кількома жадібними ковтками, ще раз наповнив і знову випив* [4] – дієприслівниковий зворот підкріплюється повторюваними дієсловами, що підкреслюють характер фізичної дії і особливості психоемоційного стану персонажа в конкретний момент оповіді), уточнюють ті чи ті факти (*Того вечора, як і в інші, кіт знову полював неподалік за шлагбаумом* [4] та ін.), вставні слова (*Може, саме тоді в мені й визріло остаточно бажання вертатися в рідний ліс...* [3]; – *Шкода, в ОТГ не попали, – вже не вперше жалкував малий* [4] та ін.), що уможливають відтворення певної модальності, однорідні члени, зокрема присудки, що сприяють інтенсифікації зображуваного (– *Бо довго не мали своєї держави і воювали переважно у складі інших армій, працювали на їхню перемогу, – сам запитував, сам і відповідав студент Косичка* [4] та ін.). Використання простих речень, ускладнених тими чи тими компонентами, засвідчує прагнення автора максимально удокладнити текст, сфокусувати увагу читача на конкретних об'єктах чи діях, передати все до найменшої деталі. Такий прийом сприяє створенню стилістичного ефекту занурення читача в «обставини твору», ніби сам читач перебуває «тут і зараз» із персонажами повісті чи роману.

Питальні речення узвичаєно вживають у діалоговому мовленні персонажів. Зафіксовані такі випадки й у прозі Олександра Вільчинського, як-от: <...> *Спершу я якось про це і не думаю, аж поки якийсь кінний козак, що трюхикає стежкою повз горб на чорному, як сажса, конику, не гукає мені: / – Гей, ти якого полку? / – А якого вам треба? – відповідаю я зі свого каменя. / – Прилуцького? / – Ні, не Прилуцького! Паволоцького! – поправляю його, хоча, може, й не варто незнайомцеві признаватися.* <...> [3] та ін. Конструкції питальної інтонації є рушіями в розгортанні «живого мовлення» персонажів як діалогічного, що засвідчують щойно наведені ілюстрації, так і внутрішнього, як-от: «*Може, зарахується?*» – згадував про своє серце і пораду лікарки більше прогулюватися

на свіжому повітрі [4] та ін. Однак письменник уводить питальні структури і в мову наратора. Так, реченням *Але хіба у тих засранців [німців – Н. Х.] можуть бути справжні ліси?* [3] автор, з одного боку, висловлює своє скептичне ставлення до зображуваного, а з іншого, – запрошує читача до роздумів про це, оскільки вважає важливим для осягнення глибини художньої оповіді. А реченням *Може, щось сімейне? [Переживає, думає про маму, вирішив «Луїс»]* [4] залучає читача до вже зафіксованих у слові роздумів персонажа. За допомогою питальних речень у мові наратора Олександр Вільчинський логічно структурує сюжет твору і підтримує інтерес читача до подальшого викладу.

Окличні речення допомагають авторові відтворити не лише справжню емоцію, яку переживає той чи той персонаж: – *Там такий туман! – вернувся знадвору Влад* [4]; [*– А в них і воювати добре, – підняв підошву.*] – *А в мене о! Шипи на калошах...* [4] та ін., але й передає ставлення оповідача до зображуваного: [*Стріляв, може, і хтось один, але інші його покривають.*] *Підлотні, дурні Богачуки!* [3] – у повісті «Останній герой» оповідь ведеться від першої особи, що максимально заглиблює читача в емоції самого наратора.

Окрім того, для вибудовування художнього викладу письменник звертається до обірваних речень на зразок: – *А до тебе на другий день доходить...* *Не тікай, зараз будемо їсти, – кивнув він до Луїса. / – Та я, мабуть, пізніше, – сказав Луїс. – Тут і так місця мало...* [4] та ін., що уможливають підкреслення емоції того чи того персонажа, наголошення на важливості сказаного, окреслення ставлення персонажів один до одного й оцінювання їхніх дій чи особистісних рис.

Із викладеного висновкуємо, що для організації художнього викладу воєнної прози і розгортання сюжету роману «У степу під Авдіївкою» та повісті «Останній герой» автор майстерно використовує прості речення, які в тканині прозової оповіді засвідчують значні стилістичні можливості.

Список використаної літератури

1. Бабій І. М., Свистун Н. О. Структурна організація та особливості вживання багатокomпонентних складнопідрядних речень у романі «На полі смиренному»

Валерія Шевчука. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2023. № 92. С. 57–63.

2. Вишнеvsька Г. Військова лексика у мові сучасного художнього твору: функціональний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство*. 2019. № 1 (31). С. 24–29.

3. Вільчинський О. Останній герой: повість. Львів: ЛА «Піраміда», 2004. 136 с.

4. Вільчинський О. У степу під Авдіївкою: роман. Тернопіль: Видавництво «Богдан», 2025. 208 с.

5. Губарева Г. А., Калашник Ю. І. Парцеляція в мові есеїв Тараса Прохаська: стилістико-синтаксичні особливості (на матеріалі збірки «Бурчак»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 35 (74). № 4. Т. 1. С. 25–30.

6. Калашник Ю. І., Трифонов Р. А. Питальні речення як засіб діалогізації в науково-популярних текстах Максима Кідрука: типи і функції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2025. № 73. С. 69–72.

7. Марковська М. В. Топонімний простір у романі У степу під Авдіївкою О. Вільчинського. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. 2025. Вип. 63. С. 185–195.

8. Межов О. Г., Межова О. В. Парцеляція багатокomпонентних складних речень у художньому мовленні Володимира Лиса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 59. Т. 2. С. 112–116.

9. Штонь О. П., Стаднік А. Р. Лінгвостилістичні маркери розмовності в художній оповіді Олександра Вільчинського. *Південний архів*. 2022. Вип. ХСІ. С. 6–13.

Світлана Шабат-Савка,
доктор філологічних наук, професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича